

<https://doi.org/10.3176/hum.soc.sci.1980.3.07>

S. AHELIK

ÜLEMINEK RIIKLIKULE SOTSIAALKINDLUSTUSELE EESTIS AASTAIL 1940—1941

Esitanud V. Maamägi

10. novembril 1980 möödub 40 aastat riikliku sotsiaalkindlustuse ja tasuta arstiabi sisseseadmisesest Eesti NSV-s. Käesoleva artikli eesmärk ongi jälgida üleminekut riiklikule sotsiaalkindlustusele aastail 1940—1941 ja ühtlasi näidata neid raskusi, mis tuli ületada tagamaks Nõukogude Eesti kodanikele Eesti NSV konstitutsiooni paragrahvis 92 fikseeritud õigus «ainelisele kindlustusele vanaduses kui ka haiguse ja töövõime kaotamise puhul».¹

Artikkel on koostatud Eesti NSV arhiivide materjalide alusel, kusjuures täiendust on leitud ka trükistest, eelkõige seadusandlikest aktidest.

*

Teatavasti oli kodanlikus Eestis õigus riiklikule pensionile riigi- ja omavalitsusametnikel, õpetajatel, sõjaväelastel ja tsariaegsetel pensionäridel. Töelistest olid pensioniõiguslikud ainult mõnede riigiettevõtete töölised. Pensioniõiguse tekkimiseks tuli neil maksta iga kuu 2% palgast nn. pensionikapitalimaksu. Tööliste tööõnnetuskindlustus toimus Eesti Töölise Kindlustusühingu ja Tööõnnetuste Kindlustusühingu «Ühisoma» kaudu.

21. juunil 1940 võimule tulnud J. Varese revolutsioonilise rahvavalitsuse tegevuskavas oli riikliku ja ühiskondlik-poliitilise elu demokratiseerimise kõrval olulisel kohal töörahva materiaalse olukorra parandamine. Juba juunis suudeti tööle rakendada osa töötatöölisi ning määrati toetust raske majanduslikus olukorras olevaile töötuile.² Nädal pärast uue valitsuse ametisseastumist kuulutati valitsuse otsusega kõik Pärnu suvitus-asutused riigi omaks ja seal organiseeriti ravi- ja puhkekodud töörahvale.³ 1. juulist tõsteti hädaabitöölise palku veidi üle 50 protsendi.⁴ Kuigi pärast 21. juunit töölise palgaolud mõningal määral paranesid, toimus see ebaühtlaselt. Eesti Töötava Rahva Liidu valimisplatvormis fikseeritud palkade tõstmise nõude järjekindel elluviimine algas augustis.

Töörahva materiaalse olukorra küsimused kuulusid uues valitsuses peamiselt Sotsiaalministeeriumi ja Majandusministeeriumi kompetentsi.

¹ Riigi Teataja, 1940, nr. 111, art. 1117.

² 1940. aasta sotsialistlik revolutsioon Eestis. Dokumente ja materjale. Tallinn, 1960, lk. 156—157; Eesti NSV Riiklik Ajaloo Keskariiv (= ENSV RAKA), f. 2622, nim. 10, s. 856, l. 381, 385—387, 403.

³ Eesti NSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehituse Riiklik Keskariiv (= ENSV ORKA), f. R-16, nim. 1, s. 2, l. 13.

⁴ Vihalem, P. Proletariaadi diktatuuri kehtestamine Eestis 21. juunil 1940. — TRU Toim., 1967, vihik 199, lk. 22.

Sotsiaalministeeriumi juhtis tuntud revolutsioonilisest töölisliikumisest osavõtja N. Ruus, ministri abiks (asetäitjaks) nimetati 26. juunist senine 1. jaoskonna (Tallinn) tööinspektori abi L. Lüüs⁵, teiseks abiks Tartu arst V. Hion⁶. Kauaaegne 1. jaoskonna tööinspektor J. Koppel nimetati 11. juulist ministeeriumi töökaitse- ja sotsiaalkindlustusosakonna abidirektori. Ametisse jäid mitmed endised ministeeriumi juhtivad töötajad (P. Margna, J. Põllupüü jt.).⁷

Tööliste õigustatud rahulolematuse oli esile kutsunud Eesti Tööliste Kindlustusühingu senine tegevus. Tööliskoosolekute nõudmisel moodustatud komisjon avastas mitmeid seaduserikkumisi.⁸ Näiteks oli kulutatud suuri summasid juhatuseliikmete ja ametnike palkadeks, lisatasudeks ning mitmesugusteks annetusteks ja toetusteks, samal ajal kui ühingusse kuuluvatele töölistele maksti üsna väikest pensiooni.⁹ Sotsiaalministri otsusega 3. augustist tagandati ühingu juhatuse¹⁰ ja revisjonikomisjon terves koosseisus. Uue juhatuse esimeheks nimetati Krulli tehase töölinõukogu liige ja tehase abikomissar E. Lepp, abiesimeheks Besprosvanny kudumistööstuse töölinõukogu liige A. Männik.¹¹ Eesti Tööliste Kindlustusühingule läksid üle ka 1. septembril likvideeritud kindlustusühingu «Ühisoma» vara, õigused ja kohustused.¹²

Muidugi polnud ulatuslikke uuendusi töörahva materiaalses olukorras võimalik ellu viia üleöö, seda tuli teha järk-järgult. Sellekohaseid plaane asusid välja töötama Sotsiaalministeeriumi juurde moodustatud kolm komisjoni: töökaitse- ja sotsiaalkindlustuskomisjon (esimees L. Lüüs), tervishoiu-, hoolekande- ja pensionikomisjon (esimees Tallinna Ühise Haigekassa haigla juhataja A. Meerits) ning töötasukomisjon (esimees majandusministri abi O. Sepre). 25. juunil tööd alustanud komisjonidesse kuulus ametiühingutegelasi, tööinspektoreid, arste ja teisi eriteadlasi, esialgu kokku 13 inimest. Koosolekuid peeti kaks korda päevas. Töö oli küllaltki viljakas. Juba juuli esimestel päevadel esitati valitsusele kalurite õnnetusjuhtumite vastu kindlustamise seaduse, lasteabiraha jt. seaduste eelnõud.¹³ Nende elluviimine seati lähemaks ülesandeks. Kaugemate ülesannetena nähti ette üldise vanaduskindlustuse kehtestamine, üleminek tasuta arstiabile jms.

Komisjonide koosolekute protokolle pole kahjuks õnnestunud leida, seepärast saab nende töö üle otsustada ajakirjanduses ilmunud teadete, vastuvõetud seaduste ning koostatud seaduseelnõude järgi. Nende põhjal jääb mulje, et sotsiaalkindlustuskomisjon tegeles juunis-juulis eelkõige seaduseelnõude koostamisega, mis olid oma sisult küllaltki sarnased juba vastuvõetud seadustega. Näiteks 17. juulil 1940 presidendi dekreedina väljakuulutatud «Kalurite tööõnnetuste vastu kindlustamise seadus»¹⁴ lähtus üldreeglina samadest põhimõtetest nagu 5. veebruari 1936. aasta «Põllutööliste õnnetusjuhtumite vastu kindlustamise seaduski»¹⁵.

⁵ Riigi Teataja, 1940, nr. 55, art. 503.

⁶ Riigi Teataja, 1940, nr. 61, art. 575.

⁷ Riigi Teataja, 1940, nr. 67, art. 668, 669, 670.

⁸ Rahva Hää, 1940, 6. ja 11. juuli.

⁹ 1930. aastate lõpul oli ühingu poolt makstav keskmine pension 4–7 krooni, ühingu asjaajajadirektori palk aga 550 krooni kuus. Lisatasuna maksti talle nagu teistelegi ühingu ametnikele igal aastal kolme kuu palk. (Vt lähemalt Ahelik, S. Arstiabist ja sotsiaalkindlustusest kodanlikus Eestis. Tallinn, 1964, lk. 127–140.)

¹⁰ Ühingu juhatuse esimees oli Kaubandus-Tööstuskoja nõunik ja Vabrikantide Ühingu sekretär K. Mauritz, abiesimees tööstur A. Tõnisson.

¹¹ Postimees, 1940, 7. aug.; Sakala, 1940, 19. aug.

¹² Riigi Teataja, 1940, nr. 104, art. 1047.

¹³ Rahva Hää, 1940, 25. juuni; Oma Maa, 1940, 29. juuni; Postimees, 1940, 10. juuli.

¹⁴ Riigi Teataja, 1940, nr. 75, art. 734.

¹⁵ Riigi Teataja, 1936, nr. 12, art. 77.

Erinevuseks oli peamiselt see, et kui põllumajanduses kuulusid kindlustamisele ainult palgalised, siis kalanduses nähti ette ka elukutseliste kalurite ja nende perekonnaliikmete kindlustamine, juhul kui nende teenistuses ei olnud üle kahe palgalise. Seadus pidi hakkama kehtima 1. oktoobril 1940. Kuid päev varem, Eesti NSV Ajutise Ülemnõukogu Presiidiumi 30. septembri seadlusega, muudeti see säte ja uue redaktsiooni järgi kaluritele, kes kasutasid palgalist tööjõudu, sotsiaalkindlustust riigi kulul ei võimaldatud.¹⁶

Otsesed ettevalmistused üleminekuks riiklikule sotsiaalkindlustusele ja tasuta arstiabile algasid pärast uue konstitutsiooni vastuvõtmist 25. augustil, kuid mõningaid eeltöid tehti juba varemgi. Seejuures oli võimalik tugineda vanemate liiduvabariikide kogemustele ja Nõukogude Liidus kehtivatele seadusandlikele aktidele. Näiteks avaldas ajaleht «Kommunist» 1. augustil ülevaatliku artikli riikliku sotsiaalkindlustuse põhimõtetest Nõukogude Liidus. Eesti NSV delegatsiooni liikmena NSV Liidu Ülemnõukogu seitsmendal istungjärgul viibinud sotsiaalministri N. Ruusil oli pikem jutuajamine Üleliidulise Ametiühingute Kesk nõukogu esimehe N. Švernikuga ja NSV Liidu tervishoiu rahvakomissari G. Mitereviga. Ajakirjanikele antud intervjuus ütles N. Ruus olevat saanud väärtuslikke juhendeid sotsiaalkindlustuse ja tervishoiu reorganiseerimiseks Eestis.¹⁷

25. augustil 1940 vastuvõetud konstitutsioonis olid fikseeritud sotsiaalkindlustuse uued põhimõtted, s. o. Eesti NSV kodanike õigus ainelisele kindlustusele vanaduses ning haiguse ja töövõimetuse puhul. «Seda õigust kindlustab tööliste ja teenijate sotsiaalkindlustuse laialdane arendamine riigi kulul, töötavale rahvale tasuta arstiabi võimaldamine, töötavale rahvale laialdase kuurortide võrgu kasutada andmine,» öeldakse konstitutsioonis.¹⁸

Samal päeval kinnitas Eesti NSV Ajutine Ülemnõukogu ametisse uue valitsuse — Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu. Senise Sotsiaalministeeriumi asemele moodustati kolm rahvakomissariaati — Sotsiaalkindlustuse Rahvakomissariaat (rahvakomissariks nimetati senine ministriabi L. Lüüs¹⁹), Tervishoiu Rahvakomissariaat ja Töö Rahvakomissariaat. Vanemates liiduvabariikides olid töö rahvakomissariaadid kolmekümnendate aastate algul likvideeritud ja nende ülesanded pandud ametiühingutele. Eestis peeti seda instantsi siiski vajalikuks, et kiirendada üleminekut vanalt süsteemilt uuele. Töö Rahvakomissariaadi ülesandeks sotsiaalkindlustuse alal oli ajutise töövõimetuse toetuste määramise ja maksmise korraldamine ja juhtimine ning sotsiaalkindlustusmaksude laekumise eest hoolitsemine. Ringkirjas 31. oktoobrist 1940 soovitati maa- ja linnavalitsustel kohalike töösakondade komplekteerimisel võimaluste piires rakendada tööle haigekassade ametnikke, kellel oli haiguskindlustuse korraldamisel juba kogemusi.²⁰

Pensioniasjades jäi üldjuhtimine Sotsiaalkindlustuse Rahvakomissariaadile. Riikliku pensioni määramisel ja maksmisel tugineti 1940. aasta septembrini kodanliku korra ajal kehtinud seadustele. Sotsiaalkindlustuse rahvakomissari ringkirjaga 26. septembrist 1940 lõpetati pensioni maksmine isikuile, kes olid juhtivalt ja aktiivselt kaitsnud kodanlikku korda

¹⁶ ENSV Teataja, 1940, nr. 16, art. 168.

¹⁷ Rahva Hääli, 1940, 15. aug.; Kommunist, 1940, 16. aug.

¹⁸ Riigi Teataja, 1940, nr. 111, art. 1117.

¹⁹ Senine minister N. Ruus oli asunud EKP Keskkomitee sekretäri kohale juba enne ministriametist vabastamist.

²⁰ ENSV ORKA, f. R-1088, nim. 1, s. 2, l. 178—179.

ning võidelnud revolutsioonilise töölisliikumise vastu, samuti neile pensionäridele, kes võisid elatuda isiklikust varast või muust sissetulekust. Küsimuse pidi igal üksikjuhul otsustama kohalik omavalitsusorgan. Sama ringkirjaga kehtestati makstava pensioni ülemmäär.²¹ On andmeid, et ringkirjale reageeriti küllaltki kiiresti. Näiteks otsustas Kunda linnavalitsus juba 28. septembri koosolekul lõpetada pensioni maksmine seitsmele pensionärile²², Tartus katkestati pensioni maksmine 33 kodanikule²³, jne.

Puudustkannatavate töölis perekondade abistamine kuni riikliku sotsiaalkindlustuse kehtestamiseni lasus kohalikel omavalitsusorganitel. Näiteks Tallinnas maksti neile peale igakuise nn. hoolekandetoetuse²⁴ ühekordseid lisatoetusi, anti tasuta rõivaid, jalanõusid jms.

Tööstustöötajate haiguskindlustus toimus ka pärast kodanliku diktatuuri kukutamist haigekassade kaudu. Kuid igapäevase elu vajadustest tingituna tekkis 1940. aasta suvel ilma igasuguse seadusandliku aktita uus kindlustusliik — vabatahtlik haiguskindlustus. Mitme asutuse töötajad astusid haigekassa liikmeks omal soovil. Omavalitsuse põhimõttel töötavad haigekassad kohanesid uute oludega ning püüdsid võimaluste piires tegutseda töötajate huvides. Septembriks oli valminud ka haiguskindlustuse laiendamise seadluse projekt. Selle järgi pidi haiguskindlustus hõlmama peale tööstustöötajate ka kaupluste, kontorite, büroode jt. töötajaid. Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu 19. septembri 1940. aasta otsusega esitati see projekt vastuvõtmiseks Eesti NSV Ajutise Ülemnõukogu Presiidiumile.²⁵ Kuid samal ajal tehti ettevalmistusi tasuta arstiabile ja riiklikule sotsiaalkindlustusele üleminekuks. Sellega seoses loobuti vahepealsest etapist — haiguskindlustuse laiendamisest seadusandlikul teel.

Seadusandlik akt, millega Eesti NSV-s seati sisse riiklik sotsiaalkindlustus, oli Ajutise Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus 24. novembrist 1940. Selle järgi kuulusid alates 10. novembrist 1940 kindlustamisele töölised ja teenistujad «kõigis riiklikes, ühistegelikes, ühiskondlikes ja eraettevõtteis, asutis ja majapidamistes».²⁶ Toetusi ajutise töövõimetuse ja lapse sünni korral ning pensioni vanaduse, invaliidisuse ja toitja kaotuse puhul hakati maksma riiklikest sotsiaalkindlustussummadest.²⁷ Samal ajal mindi riiklikes raviasutustes üle tasuta arstiabile ja ravile. Sellega oli pandud alus ühtsele riiklikule sotsiaalkindlustusele ja tervishoiukorraldusele. Seni haigekassade ja ettevõtjate kompetentsi kuulunud tööstustöölise tasuta arstiabi korraldamine läks üle maakondade ja linnade tervishoiuosakondadele. Haigustoetuste ja muude sotsiaalkindlustuse küsimustega hakkasid tegelema töö- ja sotsiaalkindlustusosakonnad. Haigekassad ja tööõnnetuskindlustusühingud likvideeriti 1. jaanuariks 1941. Lõpetati haigekassa- ja pensionikassamaksude võtmine töötajate töötasudelt.²⁸ Sotsiaalkindlustusmaksude tasumine pandi asutustele ja ettevõtetele, kus kindlustatud töötasid. Valitsuse 29. novembri 1940. aasta

²¹ Pensioni ülemmäär isikliku teenistuse eest oli 120, toitja kaotuse korral lesel 60 ja lapsel 20 krooni kuus (ENSV RAKA, f. 528, nim. 1, s. 101, l. 73; Tallinna Riiklik Kesk-
arhiiv (= TRKA), f. 137, nim. 1, s. 498, l. 35).

²² ENSV ORKA, f. R-1810, nim. 1, s. 11, l. 35.

²³ ENSV ORKA, f. R-1106, nim. 1, s. 26, l. 346–347.

²⁴ Nn. lahtise hoolekande toetusnormid olid kehtestatud 1936. aastal ja neid polnud selleks ajaks muudetud.

²⁵ ENSV ORKA, f. R-3, nim. 3, s. 71, l. 1–2.

²⁶ ENSV Teataja, 1940, nr. 55, art. 656.

²⁷ Olulisemad selle seadluse elluviimist käsitlevad eeskirjad avaldati ajakirjades «Töö ja Tervis» ja «Sotsiaalkindlustus».

²⁸ ENSV Teataja, 1940, nr. 53, art. 620.

määruses olid selleks ette nähtud kindlad tariifid — tööalast sõltuvalt 3,7—9,3% töötasust.²⁹

Et aastail 1940—1941 oli riiklike ja kooperatiivsete ettevõtete kõrval olemas ka eraettevõtteid ja -majandeid, kuulusid nendegi töötajad riikliku sotsiaalkindlustuse alla. Sotsiaalkindlustusmaks oli seal aga tunduvalt kõrgem — 16% tööliste ja teenistujate töötasust. Erasektoris töötavate tööliste ja teenistujate kindlustamiseks moodustati maakonnalinades 13 sotsiaalkindlustuspunkti. Neis oli 15. jaanuariks 1941 registreeritud 8239 töötajat.³⁰ Seoses erasektori osakaalu vähenemisega lõpetasid sotsiaalkindlustuspunktid tegevuse 1941. aasta aprillis ja nende ülesanded läksid ametiühingutele.³¹

Haigustoetuste määramine ajutise töövõimetuse korral oli kohalike ametiühingukomiteede ülesanne³², toetuste väljamaksmine lasus asutuste ja ettevõtete administratsioonil³³. Toetuse suurus olenes pidevast tööstaažist ja moodustas 50—100% palgast.³⁴ NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu määrusega 31. detsembrist 1940 tehti Balti vabariikides tööstaaži arvutamisel erand. Haigustoetuste määramisel «töö katkestamise aja jooksul kuni Nõukogude võimu kehtimapanekuni, mis olid tingitud tööpuudusest, lokautidest või repressioonidest revolutsioonilise tegevuse pärast», tööstaaži ei katkestanud.³⁵ Soodustatud olukorras haigustoetuste saamisel olid ametiühinguliikmed. Neile, kes ametiühingusse ei kuulunud, maksti haigustoetust 50% kehtestatud määradest.³⁶ Haigustoetust maksti esimesest haiguspäevast kuni tervenemiseni. Naistöötajate tasuline rasedus- ja sünnituspuhkus oli 63 päeva.³⁷

Kokku kuulus Eestis riikliku sotsiaalkindlustuse alla 1941. aasta 1. jaanuaril 181 010 ja 1. aprillil 219 158 töötajat.³⁸ Võrdluseks: aasta varem oli haigestumise puhuks kindlustatud töötajate üldarv ligikaudu 111 000, neist 75 000 olid haigekassades registreeritud tööstustöötajad. Juuniks 1941 ilmselt uusi kokkuvõtteid polnud tehtud, sest 18. juunil esitati ajalehes «Rahva Hää!» seitsme kuu jooksul kindlustatud töötajate arvuna 1. aprilli andmed. Samas märgiti, et kindlustatute üldarvust töötas erasektoris 12 546 inimest. Sotsiaalkindlustuse Rahvakomissariaadi selustkirjas 1941. aasta riigieelarve juurde peeti 1941. aastal maksimaalseks palgaliste töötajate arvuks 243 000.³⁹

Vanaduspension nähti ette naistele, kes olid saanud 55-aastaseks ja kelle tööstaaž oli 20 aastat. Meestel algas pensioniiga 60-aastaselt ja 25-aastase tööstaaži korral. Pensioniõigust andva tööstaaži hulka arvati alaline või hooajaline dokumentidega tõendatud palgatöö. Seejuures nõuti, et pensionitaotleja tõendaks dokumentaalselt oma tööstaaži alates 1. jaanuarist 1923, varasema aja kohta piisas tunnistajate ütlustest. Erandina lubati ka hilisemat tööstaaži tõendada tunnistajatega.⁴⁰ Üleliidulise Ametiühingute Kesknõukogu Sekretariaadi määrusega 3. märtsist 1941 arvati

²⁹ Puuvillatööstuses oli see näiteks 9,3, paberitööstuses 7,4, riigiasutustes ja sovhoosides 4,4% (ENSV Teataja, 1940, nr. 59, art. 721).

³⁰ Kommunist, 1941, 4. veebr.

³¹ Rahva Hää!, 1941, 1. apr.

³² Suuremates ettevõtetes valiti selleks sotsiaalkindlustusnõukogud.

³³ ENSV Teataja, 1940, nr. 59, art. 721.

³⁴ Pideva tööstaažiga kuni 2 aastat — 50%, 2—3 aastat — 60%, 3—6 aastat — 80%, üle 6 aasta — 100%.

³⁵ Sotsiaalkindlustus, 1941, nr. 2, lk. 57.

³⁶ Töö ja Tervis, 1940, nr. 11, lk. 275.

³⁷ Sotsiaalkindlustus, 1941, nr. 1, lk. 7.

³⁸ Eesti NSV rahvamajanduse plaani täitmise põhinäitarve. Tallinn, 1941, lk. 325.

³⁹ ENSV ORKA, f. R-16, nim. il, s. 7, l. 3.

⁴⁰ Sotsiaalkindlustus, 1941, nr. 2, lk. 85—86.

Eestis, Lätis ja Leedus tööstaaži hulka ka revolutsioonilise tegevuse pärast kodanliku korra ajal vanglas viibimise aeg.⁴¹ Konstitutsiooniga garanteeritud sotsiaal-majanduslikud õigused olid ette nähtud vaid töörahvale, seetõttu töötamist kodanliku korra ajal ministrina, selle abina, maavanemana, linnapeana, kõrgema kohtuametnikuna, politseinikuna jne. tööstaaži hulka ei arvatud ja neil isikuil polnud õigust pensionile.⁴² Pensioniks vajalikku tööstaaži ei andnud ka töö iseseisva käsitöölisena, kaupmehena jne.

Pensioni suurus olenes üldreeglina viimase 12 kuu keskmisest töötasust.⁴³ Et Eestis tõsteti 1940. aasta suvel ja sügiskuudel palku, siis töölistele ja teenistujatele, kes olid pärast 10. novembrit töötanud vähemalt ühe kuu, arvatati pension selle aja jooksul saadud töötasust. Pensionitaotlejail, kes olid töötanud alla ühe kuu, võeti pensioni arvutamisel aluseks vastava kutseala ja kvalifikatsiooniga töötaja keskmine töötasu. Keskmise töötasu alusel määrati ka nende pension, kes olid lahkunud töölt enne 10. novembrit 1940.⁴⁴ Töötamine ja töötasu saamine pensioni suurust 1940.—1941. aastal ei vähendanud.⁴⁵ Vanaduspensionär võis seega jätkata töötamist ja olenemata palga suurusest saada täispensioni.

Invaliidsuspensioone oli kaht liiki: pensionid tööõnnetuse või kutsehaiguse tagajärjel ning pensionid üldhaigestumise tõttu invaliidistunud töötajaile. Esimesel juhul moodustas pension olenevalt invaliidsusgrupist 50, 75 või 100% töötasust. Teisel juhul oli pensioni saamiseks vajalik tööstaaž, mille kestus olenes invaliidi vanusest.⁴⁶ Pensioni suurus sõltus invaliidsusgrupist, viimase töökoha rahvamajanduslikust tähtsusest ja töötingimustest.

Toitjakaotuspensioni maksti lesele, kui ta 10. novembril 1940 või toitja surma ajal oli vähemalt pensioniealine või invaliid või tema ülalpidamisel oli alla 8-aastasi lapsi. Viimasel juhul maksti lesele pensioni kuni laste 8-aastaseks saamiseni. Lastele maksti toitjakaotuspensioni üldreeglina kuni 16-aastaseks (õppimise korral 18-aastaseks) saamiseni.

NSV Liidu Töö Rahvakomissariaadi 1928. aasta määruse järgi tuli avaldus invaliidsus- või toitjakaotuspensioni saamiseks esitada kahe aasta jooksul, arvates selle õiguse tekkimise päevast.⁴⁷ Esmakordselt pensioni taotlejate puhul peeti sellest sättest kinni, seevastu juba varem pensioni saanutele jätkati selle maksmist. Seega olid ebavõrdses olukorras isikud, kes said pensioni juba kodanliku korra ajal, ja need, kellel tekkis pensioniõigus Nõukogude seaduste alusel. Eelisolukorras olid esimesed, kuna kodanikud, kes polnud varem pensioniõiguslikud, ei saanud pensioni ka nüüd, kui töölt lahkumisest, haigustoetuse maksmisest või toitja surmast oli möödunud üle kahe aasta. Üldreeglina Nõukogude Liidus kehtestatavad seadused tagasiulatuvat jõudu ei oma ja seaduses fikseeritud sätteid hakatakse rakendada seaduse kehtestamise päevast. Seetõttu oleks tulnud ka antud juhul kaheaastast aegumistähtaega hakata arvestama 10. novembrist 1940, s. o. päevast, mil Eestis seati sisse riiklik sotsiaalkindlustus.

⁴¹ ENSV ORKA, f. R-1019, nim. 1, s. 76, l. 423.

⁴² Eesti NSV Teataja, 1941, nr. 2, art. 11. Isikute loetelu samas §-s 2 ja 3.

⁴³ Kui töötasu oli üle 300 rubla kuus, arvatati pension 300-rublasest palgast.

⁴⁴ Kui pensionitaotleja keskmine töötasu oli väiksem vastava eriala ja kvalifikatsiooniga töötajate keskmisest töötasust, võeti arvestuse aluseks viimane (Eesti NSV Teataja, 1941, nr. 2, art. 11; ENSV ORKA, f. R-1, nim. 1, s. 623, l. 4).

⁴⁵ Sotsiaalkindlustus, 1941, nr. 3, lk. 130.

⁴⁶ Enne 20-aastaseks saamist, samuti tööõnnetuse või kutsehaiguse tagajärjel invaliidistunudile määrati pension sõltumata tööstaažist.

⁴⁷ Töö ja Tervis, nr. 12, lk. 324 ja 328.

*

Üleminekul riiklikule sotsiaalkindlustusele olid vastavate asutuste, eriti Sotsiaalkindlustuse Rahvakomissariaadi ees ulatuslikud ülesanded: tuli põhjalikult instrueerida kohalike osakondade töötajaid, varustada neid eestikeelse seadusandliku materjaliga, lahendada kohtadel üleskerkinud probleeme. Maakondade ja linnade täitevkomiteede sotsiaalkindlustusosakondade pensionikomisjonid pidid läbi vaatama kõigi endiste pensionäride toimumikud ja otsustama, kas isikul on õigus pensionile ka nõukogude korra tingimustes. Peale selle oli vaja lahendada uued pensionitaotlused, mis laekusid kodanikelt, kellel varem puudus õigus pensionile.

Pensionikomisjonid olid kolmeliikmelised, neist ainult esimees oli osakonna koosseisuline töötaja, kuna liikmeteks olid ühiskondlike organisatsioonide esindajad. Et Tallinnas oli pensionitaotlusi väga palju, oli siin ka komisjoni liikmeid rohkem. Nii võtsid pensionikomisjoni tööst osa kolm EKP Tallinna Linnakomitee ja viis Eesti NSV Ametiühingu Kesk-nõukogu esindajat. Komisjoni koosolekud toimusid 3—5 korda nädalas à 3 tundi. Võrdluseks: Moskvas kulus sellisel komisjonil 1—2 tundi nädalas.⁴⁸

Pensionid määras komisjon oma koosolekul. Vastavate materjalide ettevalmistamine lasus osakonna töötajail. Sotsiaalkindlustusosakondade koosseis oli küllaltki väike — tavaliselt 3—4 töötajat, seetõttu oli töökoormus suur.⁴⁹ Erandiks oli Tallinna sotsiaalkindlustusosakond, kus 1. jaanuaril 1941 oli 53 töötajat. Et Rahanduse Rahvakomissariaat kinnitas hiljem osakonna töötajate arvuks 40, tuli hakata kasutama ajutist tööjõudu. Nii oli 1941. aastal osakonnas pidevalt tööil 18—23 mittekoosseisulist töötajat.⁵⁰ Selline koosseisude piiramine ja töötajate vahetumine ei soodustanud pensioniasjade kiiret laheridamist.

Pensionikomisjonid alustasid tegevust 1940. aasta detsembris — 1941. aasta jaanuaris. Üldse moodustati Eestis 15 sellist komisjoni (igas maakonnas üks, peale selle Tallinnas, Tartus, Narvas ja Pärnus).⁵¹ Pensioniasjade sisulisele lahendamisele asuti jaanuarikuu esimestel päevadel.

1. jaanuaril 1941 oli vabariigis kokku 17 594 endiste pensionäride toimumik, mis tuli läbi vaadata ja otsustada. 1. aprillini oli esitatud 5142 pensionitaotlust isikult, kes polnud varem pensioni saanud.⁵²

Küllaltki aeganõudev oli invaliidsuspensioonide määramisele eelnev töö. Kehtivate eeskirjade järgi kuulusid kõik varem invaliidsuspensiooni saanud isikud, samuti uued pensionitaotlejad läbivaatamisele arstlikes tööekspertiisikomisjonides.

Pensioniasjade suure arvu ning sotsiaalkindlustusosakondade töötajate vähese vilumuse ja sagedase vahetumise tõttu kulges pensioniasjade otsustamine esialgu suhteliselt aeglaselt. Tabelist 1 nähtub, et 1. märtsiks oli suudetud otsustada vähem kui veerand kõigist pensionitaotlustest. Suhteliselt kiiremini kulges see Järva- ja Viljandimaal, aeglasemalt aga suuremates linnades — Tallinnas ja Tartus. Kui neis linnades oli ka pensioniasjade arv kõige suurem, moodustades üle 1/3 vabariigi pensioniasjadest, siis Saaremaal, kus 1. märtsil 1941 oli kokku 508 pensionitaotlust, oli suudetud neist eelnenud kahe kuu jooksul lahendada ainult 30.

Et vältida majanduslike raskuste tekkimist, maksti endistele pensio-

⁴⁸ TRKA, f. R-1, nim. 17-I, s. 2, l. 570, 582.

⁴⁹ Sotsiaalkindlustusosakondadel tuli peale pensioniasjade korraldada ka hoolekannet ning anda välja tõendeid sotsiaalse päritolu kohta.

⁵⁰ TRKA, f. R-1, nim. 17-I, s. 1, l. 100, 175.

⁵¹ Sotsiaalkindlustus, 1941, nr. 2, lk. 85.

⁵² ENSV ORKA, f. R-3, nim. 3, s. 185, l. 244.

Tabel 1

Pensioniasjade lahendamise seis 1. märtsil 1941*

Linn, maakond	Pensionitaotluste üldarv	Otsustatud			Otsustamata asjade üldarv	Otsustatud asjade protsent pensioniasjade üldarvust
		jaatavalt	eitavalt	kokku		
Tallinn	6082	875	168	1043	5039	17,1
Tartu	1682	221	11	232	1450	13,8
Narva	1066	233	—	233	833	21,9
Pärnu	1215	363	105	468	747	38,5
Harjumaa	917	141	53	194	723	21,1
Järvamaa	851	406	158	564	287	66,3
Läänemaa	785	120	30	150	635	19,1
Petserimaa	479	70	9	79	400	16,5
Pärnumaa	975	221	46	267	708	27,4
Tartumaa	1415	165	2	167	1248	11,8
Valgamaa	963	193	26	219	744	22,7
Viljandimaa	1013	312	128	440	573	43,4
Virumaa	1813	393	64	457	1356	25,2
Võrumaa	805	95	53	148	657	18,4
Saaremaa	508	30	—	30	478	5,9
Kokku	20 569	3838	853	4691	15 878	22,8

* Arvutatud TRKA, f. R-1, nim. 17-I, s. 2, l. 556 andmeil.

näridele pensioniküsimuse lõpliku otsustamiseni avanssi. Hiljem arvati see pensionist maha või — küsimuse eitava otsustamise korral — loeti hoolekandetoetuseks.⁵³ Avanssi ei makstud neile endistele pensionäridele, kes olid töötanud ametikohtadel, mis nüüd ei andnud õigust pensionile.

Pensioniasjade lahendamise aeglasele tempole juhtis sotsiaalkindlustuse rahvakomissar oma ringkirjades korduvalt tähelepanu. Ühtlasi kohustati täitevkomiteesid suunama sotsiaalkindlustusosakondadesse ajutiselt abitööjõudu teistest osakondadest. Selle tulemusena paranes olukord märtsikuu jooksul oluliselt. 1. aprillil oli pensionitaotlusi laekunud kokku 22 736, otsustatud oli neist 11 534 ehk 50,7%.⁵⁴ 1. maiks olid läbi vaadatud ja otsustatud kõik endiste pensionäride taotlused (mõnes maakonnas, näiteks Järva- ja Petserimaal, oli see lõpetatud juba 1. aprilliks). Samal ajal ei suutnud kõik sotsiaalkindlustusosakonnad õigeaegselt, s. o. 10 päeva jooksul, lahendada kõiki uusi avaldusi.⁵⁵

Pensionide määramisest konkreetsema ülevaate saamiseks on autor läbi töötanud kõik Tallinna linna pensionikomisjoni protokollid 10. jaanuarist kuni 1. augustini 1941. Sel ajavahemikul otsustati 6291 Tallinna kodaniku pensionitaotlus, seejuures jaatavalt 4676 ja eitavalt 1615 korral. Vanaduspensione määrati 2205, invaliidsuspensione 931, toitjakaotuspensione 1540.

Tabelist 2 selgub, et 2205-st Tallinna vanaduspensionärist hakkasid 1565 ehk 71% saada esmakordselt pensioni nõukogude korra ajal. Uhtki riikliku pensioni saajat ei olnud varem puidu-, tekstiili-, tselluloosi-, paberi-, toidu- ja maitseainete- ning polügraafiatööstuses, kaubanduses

⁵³ ENSV ORKA, f. R-1019, nim. 1, s. 76, l. 284.

⁵⁴ Rahva Hääl, 1941, 12. apr. (sotsiaalkindlustuse rahvakomissari L. Lüüsi sõnavõtt): ENSV ORKA, f. R-3, nim. 3, s. 185, l. 243.

⁵⁵ ENSV ORKA, f. R-1, nim. 1, s. 622, l. 33.

Tabel 2

Vanaduspensionäride jaotus Tallinnas

Tööala või amet enne pensionile siirdumist	Pensionäride arv	Neist	
		pensionisaa- jaid enne 1. I 1941	pensionisaa- jaid pärast 1. I 1941
metallitööstus	310	136	174
raudteetransport	244	175	69
kommunaalala	232	—	232
puidutööstus	221	—	221
tekstiilitööstus	213	—	213
riigiasutused ja -ettevõtted	207	141	66
tselluloosi- ja paberitööstus	166	—	166
omavalitsusasutused	149	89	60
õpetajad	81	64	17
transport ja side	74	19	55
kaubandus	68	—	68
toidu- ja maitseainetetööstus	60	—	60
kehakatte- ja pudukaubatööstus	36	3	33
ehitustööstus	31	1	30
keemiatööstus	31	1	30
polügraafiatööstus	26	—	26
laevandus	20	4	16
põllutöö	17	4	13
elektrijaamad, gaasi- ja veevarustus	11	—	11
muud (kindlustusseltsid, spordiühingud, haigekassad jne.)	8	3	5
Kokku	2205	640	1565

ja kommunaalalal. 1158 pensionäri ehk 52,6% olid lõpetanud töötamise enne 1940. aasta juulit. 651 pensionäri ehk 29,5% jätkas töötamist pärast pensioni määramist.

Vanaduspensionäride tööstaaži jälgides selgub, et 45,8% neist olid töötanud 25—30 aastat, 36—40 aastat tööstaaži oli 10,8%-l ja üle 41 aasta 7%-l pensionäridest. Suhteliselt pikk tööstaaž oli tekstiilitöölistel: 40 pensionäri 213-st olid töötanud üle 36 aasta. Üle 100 rubla kuus sai pensioni 1064 inimest, neist 765 (72%) taotlesid pensioni ajavahemikul 1940. aasta juulist 1941. aasta juulini.

Invaliidsuspensioone üldhaigestumise tagajärjel invaliidistunuile määrati vaadeldaval ajavahemikul 755 isikule, neist 318 inimest hakkasid seda saama esmakordselt.

Isikuid, kes said pensioni tööõnnetuse läbi invaliidistumise tõttu, oli 1. augustil 1941 176. Neist valdav enamik — 150 — said pensioni juba enne 1. jaanuari 1941 kas kindlustusühingult või riigilt.

Toitjakaotuspension määrati kokku 1540 perekonnale (1757 perekonnaliiget). Surnud toitja tööala järgi oli selles kategoorias kõige rohkem riigiasutustes ja -ettevõtetes töötanute perekondi — 394, raudteetranspordi alal töötanute perekondi oli 300, jne. Esmakordselt määrati pension 225 perekonnale.

6291 pensionitaotlusest, mis olid Tallinna linna pensionikomisjonis lahendamisel, ei rahuldatud 1615 juhtu.⁵⁶ Keeldumise põhjusteks olid vajaliku tööstaaži puudumine (362), nõutava vanuse puudumine (566),

⁵⁶ Neist vanaduspensionari 543, invaliidsuspensionari 436, toitjakaotuspensionari 605 ja nn imperialistliku sõja pensioni 31 juhul.

töötamine ametikohal, mis ei andnud pensioniõigust (306), töövõimeliseks tunnistamine (303) ja muud juhud (78)⁵⁷. Seega tehti eitavaid otsuseid kõige rohkem seetõttu, et pensionitaotleja ei olnud pensioniealine. See puudutas peamiselt toitjakaotuspensioni taotlejaid — 433 juhul keelduti pensioni määramisest põhjusel, et mehe surma ajal ei olnud naine (mehed Tallinnas toitjakaotuspensioni ei taotlenud) veel 55-aastane. Invaliidsuspensionini mittemääramise peamiseks põhjuseks oli pensionitaotleja töövõimeliseks tunnistamine arstlikus tööekspertiisikomisjonis.

Tallinna pensionikomisjonis otsustatud taotluste analüüs näitab, et kõige enam määrati pensione väljateenitud aastate eest (vanaduspensione). Selles pensionäride kategoorias oli ka kõige rohkem töölisi, kellele andis pensioniõiguse nõukogude võim.

Tööraha revolutsioonilisest võitlusest osavõtnuile, kultuuritegelastele, teadlastele ja nende omastele hakati 1941. aastast määrama personaalpensione. Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu määrusega 15. jaanuarist 1941 moodustati selleks Rahvakomissaride Nõukogu juurde personaalpensionide komisjon.⁵⁸ Kuid juba enne komisjoni moodustamist otsustas Rahvakomissaride Nõukogu määrata vabariikliku tähtsusega personaalpensionid kunstnikele A. Laikmaale ja K. Rauale, helilooja A. Lättele, neurokirurg L. Puusepale, kirjanike E. Vilde ja A.-H. Tammsaare lesele.⁵⁹ 1. jaanuarist hakkasid personaalpensionid saama ka Jaan Tombi ema, vendade Kreukside vanemad jt.⁶⁰ Kui 1941. aasta jaanuaris kultuuritegelastele ja nende perekondadele määratud pensionid olid 500 rubla kuus, siis hiljem neid diferentseeriti. Näiteks keeleteadlase J. Aaviku ja kirjanik O. Lutsu vabariikliku tähtsusega personaalpensionid olid 400 rubla kuus, M. Härmale ja A. Haavale maksti 350 rubla kuus.⁶¹ Viimane teadaolev vabariikliku tähtsusega personaalpensionide määramine toimus juunis 1941.⁶² Olemasolevail andmeil maksti sel ajal vabariikliku tähtsusega personaalpensione kokku 34 isikule, kohaliku tähtsusega personaalpensionid saajaid on esialgu teada 47.

*

Nõukogude seaduste järgi määrati Eestis vaadeldaval perioodil pensione napilt 6—7 kuu jooksul. Puudusid töökogemused, suur osa ajast kulus endistele pensioniasjadele, mistõttu venis uute taotluste läbivaatamine. On tõenäoline, et kaugeltki mitte kõik töötajad, kellele nõukogude võim oli pensioniõiguse andnud, ei suutnud oma taotlust vormistada. Ka määratud pensione ei saa küllaldasteks pidada (keskmiselt 80—85 rubla).⁶³ Kavas oli pensionäride ulatuslikum tööerakendamine, seda enam, et endise tööpuuduse asemel hakkas 1941. aastal ilmema tööjõupuudus. Sel eesmärgil võttis valitsus 10. juunil 1941 vastu määruse, mis kohustas asutusi ja ettevõtteid võtma hiljemalt 1. jaanuariks 1942 teatud ametikohtadele ainult pensionäre.⁶⁴

⁵⁷ Sellesse kategooriasse arvati pensionitaotlejad, kes ei olnud esitanud vajalikke dokumente, kelle taotlus oli aegunud või kes olid tunnustatud Esimeses maailmasõjas saadud vigastuste tõttu III grupi invaliidiks (viimastele — neid oli 29 — seadus pensioni ette ei näinud).

⁵⁸ Eesti NSV Teataja, 1941, nr. 9, art. 100.

⁵⁹ ENSV ORKA, f. R-1, nim. 2, s. 6, l. 145; f. R-16, nim. 1, s. 56, l. 317.

⁶⁰ ENSV ORKA, f. R-705, nim. 1, s. 39, l. 43.

⁶¹ ENSV ORKA, f. R-16, nim. 1, s. 9, l. 4.

⁶² ENSV ORKA, f. R-16, nim. 1, s. 39, l. 7; s. 40, l. 448, 454, 455, 491—493.

⁶³ ENSV ORKA, f. R-16, nim. 1, s. 11, l. 1—4; TRKA, f. R-1, nim. 17-I, s. 1, l. 104.

⁶⁴ Sellisteks ametikohtadeks olid valvurid, riidehoidjad, uksehoidjad jne. Pensionäridega täitmisele kuuluvate töökohtade loetelu vt. Eesti NSV Teataja, 1941, nr. 62, art. 982.

Tehti ettevalmistusi Balti liiduvabariikide sotsiaalkindlustusala töötajate nõupidamiseks, et ühiselt arutada ja teha ettepanekuid pensionieeskirjade osaliseks muutmiseks, arvestades nende riikide omapära.⁶⁵

Sõda katkestas riikliku sotsiaalkindlustuse põhimõtte elluviimise. Sotsiaalkindlustusorganite ette kerkisid uued ülesanded. Nüüd tuli eriliselt tähelepanu pöörata sõjategevuse läbi kannatada saanud perekondade materiaalsele toetamisele, toetuste maksmisele mobiliseeritute perekondadele ja evakueerujaile.⁶⁶ Näiteks 16. juulist kuni 22. augustini 1941 maksti Tallinnas toetust 522 mobiliseeritu perekonnale.⁶⁷

Ehkki nõukogude võim oli Eestis kestnud vaevalt aasta, oli selle ajaga suudetud eesti töörahva materiaalse heaolu nimel väga palju korda saata: kaotada tööpuudus, seada sisse tasuta haridus, stipendiumid kõrgkoolides ja kesk-eriõppeasutustes, tasuta arstiabi, alandada korteriüüre, anda materiaalselt abi töötavale talurahvale, kustutada mitmesuguseid võlgu ja trahve jne. Oluliseks komponendiks oli ka riikliku sotsiaalkindlustuse kehtestamine. Kuigi see ei hõlmanud veel kõiki töötajaid, kellele selle õiguse andis nõukogude võim, kuigi selle põhimõtte elluviimisel kerkis mitmeid lahendamist vajavaid probleeme, oli eesti töölistele garanteeritud riiklik toetus vanaduse ja haigestumise korral ning muudel töövoime kaotuse juhtudel.

⁶⁵ ENSV ORKA, f. R-1, nim. 1, s. 619, l. 59.

⁶⁶ ENSV ORKA, f. R-941, nim. 2, s. 31, lk. 17—18; TRKA, f. 141, nim. 1, s. 4, l. 80, 357, 361, 367.

⁶⁷ TRKA, f. 141, nim. 1, s. 4, l. 276.

*Eesti NSV Teaduste Akadeemia
Ajaloos Instituut*

Toimetusse saabunud
1. XI 1979

C. АХЕЛИК

ПЕРЕХОД НА ГОСУДАРСТВЕННОЕ СОЦИАЛЬНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ В ЭСТОНИИ (1940—1941 гг.)

Непосредственная подготовка к переходу на государственное социальное обеспечение и бесплатную медицинскую помощь началась в Эстонии в 1940 г. после принятия новой конституции. В этом вопросе молодая советская республика могла опереться на законодательные акты Советского Союза и богатый опыт других республик СССР. Законы о государственном социальном обеспечении всех рабочих и служащих и бесплатной медицинской помощи вошли в силу 10 ноября 1940 г. Прекратились вычеты из заработной платы трудящихся страховых взносов на случай болезни и для пенсии. Относительно учета непрерывного трудового стажа в Прибалтийских республиках существовало особое положение: имевшие место перед восстановлением Советской власти безработица, локауты или репрессии за революционную деятельность не прерывали его. На 1 апреля 1941 г. в Эстонии государственному социальному обеспечению подлежало 219 158 рабочих и служащих.

Всем рабочим и служащим предусматривалась выплата пенсий по старости, инвалидности и в связи с потерей кормильца. Проведение закона в жизнь ставило перед органами социального обеспечения сложные задачи. На 1 января 1941 г. в республике насчитывалось 17 594 бывших пенсионера, дела которых следовало пересмотреть. К 1 апреля 1941 г. 5142 человека, которые раньше пенсию не получали, представили личные прошения о выплате им пенсий. Вследствие значительного количества пенсионных дел и малого опыта работников социального обеспечения решение дел на первых порах шло медленно. К 1 марта 1941 г. было решено только 22,8% пенсионных дел. В течение марта—апреля положение заметно улучшилось, и к 1 мая 1941 г. были решены уже все дела.

Протоколы пенсионной комиссии города Таллина с 10 января по 1 августа 1941 г. показывают, что в течение этого периода было рассмотрено 6291 пенсионное дело. В 4676 случаях была назначена пенсия, отрицательно было решено 1615 дел. Из 2205 таллинских граждан, которым в названный период была назначена пенсия по старости, 1565 (71%) стали получать ее впервые. До этого времени не получали пенсию по старости рабочие древесной, текстильной, целлюлозной, бумажной, пищевой и вкусовой, полиграфической промышленности, а также работники торговли и сферы коммунального обслуживания.

Было начато назначение пенсий участникам революционной борьбы, деятелям культуры и науки и их ближайшим родственникам. Назначение пенсий по советским законам длилось в Эстонии только 6—7 месяцев. Война прервала проведение в жизнь идеи государственного социального обеспечения. Перед органами социального обеспечения встали новые задачи.

*Институт истории
Академии наук Эстонской ССР*

Поступила в редакцию
1/XI 1979

S. AHELIK

ÜBERGANG ZUR STAATLICHEN SOZIALVERSICHERUNG IN ESTLAND IN DEN JAHREN 1940—1941

Gezielte Vorbereitungen für den Übergang zur staatlichen Sozialversicherung und kostenlosen ärztlichen Hilfe begannen in Estland im Jahre 1940 nach der Beschließung der neuen Verfassung. Dabei hatte die junge Sowjetrepublik die Möglichkeit, sich auf die gesetzgebenden Akten der Sowjetunion sowie auf Erfahrungen der älteren Unionsrepubliken zu stützen. Alle Arbeiter und Angestellten erfassende staatliche Sozialversicherung und kostenlose ärztliche Hilfe wurde vom 10. November 1940 an eingeführt. Die Kranken- und Altersversicherungsbeiträge vom Verdienst der Werktätigen wurden aufgehoben. Am 1. April 1941 umfaßte die staatliche Sozialversicherung in Estland 219 158 Werktätige.

Mit dem Erlaß vom 24. November 1940 wurde die Auszahlung von Alters-, Invaliden- und Hinterbliebenenrenten an alle Arbeiter und Angestellten vorgesehen. Bei der Verwirklichung des Erlasses hatten die Organe der Sozialversicherung weitgehende Aufgaben zu lösen. Am 1. Januar 1941 gab es in der Estnischen SSR insgesamt 17 594 Akten von ehemaligen Rentnern, die durchzusehen und zu beschließen waren. Mit dem Stand des 1. Aprils 1941 waren 5142 Rentenanträge eingebracht von den Personen, die bisher keine Rente bezogen. Durch die hohe Zahl der Rentensachen und wenige Erfahrung der Mitarbeiter der Sozialversicherung bedingt, verlief in Abteilungen die Beschließung von Rentensachen vorerst langsam. So waren bis zum 1. März 1941 nur 22,8% der letzteren erledigt. Im Laufe des März verbesserte sich jedoch die Lage, so daß bis zum 1. April 50,7% der Rentensachen beschlossen waren.

Aus den Protokollen der Rentenkommission der Stadt Tallinn vom 10. Januar bis zum 1. August 1941 geht hervor, daß während dieses Zeitabschnittes insgesamt 6291 Rentenanträge der Tallinner Bürger beschlossen wurden: positiv 4676 und negativ 1615 Fälle. Die Altersrente wurde 2205 Antragstellenden zugesprochen; 71% (1565 Fälle) der jetzigen Altersrentner hatten bisher keine Rente bezogen. (Keine Altersrentenberechtigten hatte es früher in der Holz-, Textil-, Zellulose-, Papier-, Nahrungsmittel- und Speisewürzen- und polygraphischen Industrie sowie im Handel und in den Kommunalbetrieben gegeben.)

Auch begann die Zuteilung von Personalrenten an Teilnehmer des revolutionären Kampfes der Werktätigen, Kulturfunktionäre, Wissenschaftler und deren nahe Verwandte.

Die Rentenzuteilung nach den sowjetischen Gesetzen dauerte in Estland knapp sechs—sieben Monate lang. — Der ausgebrochene Krieg erhob vor die Sozialversicherungsgorgane neue Aufgaben.

*Institut für Geschichtsforschung
der Akademie der Wissenschaften
der Estnischen SSR*

Eingegangen
am 1. Nov. 1979